

Public and Private International Law Bulletin

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ / BOOK REVIEW

Başvuru: 19.08.2020
Revizyon Talebi: 13.09.2020
Son Revizyon: 18.09.2020
Kabul: 02.10.2020
Online Yayın: 29.12.2020

NATO Rules of Engagement: On ROE, Self- Defence and the Use of Force during Armed Conflict (Brill Nijhoff 2020, ISBN: 978-90-04-40167-9, xii + 488)

Sezai Çağlayan*

Kitap, silahlı çatışmalar hukuku, meşru müdafaa ve angajman kuralları arasındaki ilişkiyi inceleme bakımından önemli bir kaynaktır. Giriş hariç dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, angajman kurallarının ne olduğu ve NATO Angajman Kuralları kataloğundaki kuvvet kullanma durumları tanımlanmaktadır. İkinci kısımda, silahlı çatışmalar hukuku ve meşru müdafaa bağlamında kuvvet kullanımının hukuki dayanakları ele alınmıştır. Üçüncü kısımda, “Operasyonel Kuvvet Kullanma Kategorileri”ne yer verilmektedir. Bu kısımda angajman kurallarına dair önemli parametreler olarak bilinen, “hasmane hareket”, “hasmane niyet”, “hasmane hareketlere doğrudan katılım” kavramları incelenmiştir. Dördüncü kısımda, NATO Angajman Kurallarının daha etkin hale getirilmesi için gerekli önerilere yer verilmektedir.

Angajman kuralları alanında çalışma yapan uluslararası hukukçu sayısı oldukça azdır. Kitabın yazarı Dr. Camilla Guldahl Cooper, Norveç Savunma Üniversitesi'nde Harekât Hukuku Doçenti olarak çalışmaktadır. Kitap, yazar tarafından Oslo Üniversitesi'ne sunulan doktora tezinin gözden geçirilmiş halidir. Angajman kurallarına dair yazılan doktora seviyesindeki tez sayısının bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az olması,¹ yazarın giriştiği konunun zorluğunu ortaya koymaktadır. Yazarın bu konuya dair eski tarihli akademik çalışmaları da mevcuttur.² Dr. Cooper, akademik çalışmalarının yanı sıra ulusal ve uluslararası platformlarda angajman kurallarının eğitimi hususunda sahada aktif görevler almıştır.

Kitap şu soruyla başlamaktadır: “*Silahlı çatışma sırasında askeri güçler ne zaman silahlı kuvvet kullanabilirler?*”³ Bu soruya verilebilecek yanıtlar silahlı çatışmalar hukuku ve meşru

- 1 Angajman kurallarına dair güncel ve kapsamlı diğer bir çalışma için bkz JFR Boddens Hosang, *Rules of Engagement and the International Law of Military Operations* (OUP 2020).
- 2 Bkz CG Cooper, ‘Rules of Engagement Demystified: A Study of the History, Development and Use of ROEs’ (2014) 53 MLLWR 1.
- 3 CG Cooper, *NATO Rules of Engagement On ROE, Self- Defence and the Use of Force during Armed Conflict* (Brill Nijhoff 2020) 1.

* **Sorumlu Yazar:** Sezai Çağlayan (Asst. Prof. Dr.), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Uluslararası Kamu Hukuk Bölümü, Samsun, Türkiye. E-posta: sezai.caglayan@omu.edu.tr ORCID: 0000-0002-8101-4660

Atf: Çağlayan S, “Book Review: NATO Rules of Engagement: On ROE, Self- Defence and the Use of Force during Armed Conflict, by Brill Nijhoff, 2020, 480 pages” (2020) 40(2) PPIL 1715. <https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.2.0046>

müdafaa kapsamında şekillenmektedir. Lakin yazara göre, uygulanan uluslararası hukukta bu soruya verilecek cevaplar görüldüğü kadar açık değildir.⁴ Bu nedenle kitaptaki temel amaç, silahlı çatışmalar hukuku ile meşru müdafaa üzerinden NATO Angajman Kuralları ile meşru müdafaa arasındaki ilişkinin incelenmesidir.⁵ Kitap için belirlenen kapsam ise nesnelere ziyade kişilere karşı silahlı kuvvet kullanılmasıdır.⁶ Kitabın amaç ve kapsamı doğrultusunda ele alınan silahlı çatışmalar hukuku ve meşru müdafaa, uluslararası hukuk yazınında sıklıkla tartışılan konulardır. Angajman kurallarının denkleme dâhil edilmesi ise bu çalışmayı özgün kılmaktadır. Angajman kurallarının ABD menşeli bir kavram olduğu ve konuya dair yapılan çalışmaların çok büyük bir kısmının ABD merkezli olduğu bilinmektedir. ABD dışı devlet ve örgüt uygulamalarında angajman kurallarının üzerinde durulmama sebebi ise bu kuralların güvenlik gerekçesiyle “Top Secret” nitelikte olmasıdır.

Angajman kuralları, son 30 yıllık süre zarfında uluslararası hukuk yazınına girmiş bir kavramdır. Yukarıda bahsedildiği gibi, çoğunluğu ABD merkezli olan akademik çalışmaların odaklandıkları hususlar, angajman kurallarının ne anlama geldiği ve yasal dayanaklarının neler olduğudur.⁷ Lakin angajman kurallarının ne olduklarına dair literatürde üzerinde uzlaşa sağlanmış bir tanım bulunmamaktadır. Angajman kuralları ile doğrudan ilişkili kesimler olarak politikacılar, askerler ve hukukçular kavrama kendi perspektiflerinden yaklaşmaktadırlar. Benzer bir durum devletler açısından da geçerlidir. Bazı devletler bu kuralların hukuken bağlayıcı olduğu yönünde görüş bildirirken, bazıları da bunların sadece bir rehber olabileceğini iddia etmektedirler. Özellikle NATO gibi savunma amaçlı kurulan bir örgütün üyeleri arasında bu görüş farklılığının bulunması, durumu daha kaotik bir hale sokmaktadır.⁸ Bu noktada angajman kurallarını NATO özelinde ele alan Dr. Cooper, angajman kurallarının silahlı çatışmalarda nasıl etkili araçlar olabileceğine değinmektedir. Aslında yazarın bu noktada gerçekleştirmek istediği en önemli amaç ise angajman kurallarına dair var olan bilgi eksikliğini gidermektir. Meşru müdafaa'nın başladığı noktada angajman kurallarının devreden çıktığını ifade eden yazar, iki kavram arasındaki bu önemli farkı çalışma içerisinde sıklıkla dile getirmiştir.⁹ Angajman kurallarına ilişkin olarak bilinmesi gereken temel nüansın bu olduğunu söylemek yerinde bir ifade olacaktır.¹⁰ Silahlı çatışma ortamında angajman kurallarının uygulayıcısı konumundaki askerlerin, meşru müdafaa ve angajman kuralları arasındaki bu ayrımı bilmeleri, gerek operasyonun başarısı gerekse askeri personelin can güvenliği açısından hayati öneme sahiptir.

4 ibid 1.

5 ibid 1.

6 ibid 6.

7 Konuya dair ilk çalışma için bkz. J. A. Roach, ‘Rules of Engagement’ (1983) 36 Naval War College Review 1.

8 Cooper, *NATO Rules of Engagement* (n 3) 52-53.

9 ibid 4, 15, 88, 105, 111, 199, 249, 322, 370, 403.

10 Türkçe uluslararası hukuk yazınında angajman kurallarına dair yazılmış tek monografide de angajman kuralları ile meşru müdafaa arasındaki bu noktaya dikkat çekilmektedir. Bkz. Sezai Çağlayan, *Angajman Kuralları* (Legal Yayıncılık 2019).

Yazarın angajman kurallarına dair vurgulamış olduğu ikinci husus, angajman kurallarının oluşum ve kullanım seviyeleri ile ilgilidir. Yazara göre angajman kuralları, stratejik ve operasyonel seviyede hazırlanan ve uygulanan kurallardır, çatışma esnasında kullanılan basit taktiksel direktifler angajman kuralı değildir.¹¹ Literatürde angajman kurallarının ilk örneği olarak 1775 tarihinde gerçekleşen Banker Hill Muharebesi'nde William Prescott'un verdiği emre yer verilmektedir.¹² NATO Angajman Kuralları ile birlikte hali hazırda uygulanan ve kısmen yayımlanmış olan ABD Daimi Angajman Kuralları Yönergesi dikkate alındığında yazarın ileri sürdüğü iddia yanlış değildir. Netice itibarıyla angajman kuralları politik, hukuki ve askeri bileşenlere sahip kurallar bütünüdür. Bu açıdan bakıldığında söz konusu örnek basit bir askeri direktif gibi görünmektedir. Lakin burada atlanmaması gereken önemli bir husus mevcuttur. Günümüzde geçerli olan angajman kuralları uygulamaları, son çeyrek asırlık dönemin bir ürünüdür. Diğer bir ifadeyle, politik, askeri ve hukuki bileşenin yerleşik bir uygulama örneğine sahip olması görece yenidir. Bu nedenle William Prescott'un vermiş olduğu emrin angajman kurallarının tarihçesi ve gelişimi adına önemli bir yapı taşı olduğu da yadsınamayacak bir gerçektir.

Kitabı önemli kılan bir diğer husus “hasmane niyet” ve “hasmane hareket” kavramlarının ayrıntılı olarak tanımlanmasıdır.¹³ Bu kavramlar, angajman kurallarına uygun olarak silahlı kuvvet kullanımına cevaz verilen durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. Diğer bir ifade ile “hasmane niyet” ve “hasmane hareket” kavramlarının kapsamış olduğu fiiller, angajman kurallarına göre kuvvet kullanımının bir parametresidir. Yazar burada NATO Angajman Kurallarına göre hangi fiillerin “hasmane niyet” hangilerinin de “hasmane hareket” anlamına gelebileceği üzerinde durarak, örnek senaryolarla kavramları anlaşılır kılmaya çalışmıştır.¹⁴ Bu sayede, hangi durumlarda meşru müdafaa göre hangi durumlarda da angajman kurallarına göre silahlı kuvvet kullanımı yapılabileceği daha net anlaşılmaktadır. Bu teknik ayrıntıların sahadaki askerler için önemli olduğunu vurgulayan yazar, operasyonun gerçekleştiği coğrafya ve buradaki kültürün bilinmesinin de angajman kurallarını etkileme kapasitesi olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁵ Örneğin, Afganistan'da gündüz saatlerinde havanın çok sıcak olmasından dolayı gece saatlerinde kazı çalışmaları yapılmaktadır.¹⁶ Bu coğrafyaya hakim olmayan bir barış gücü askerinin, bu kazı çalışmalarını kendilerine yönelik bombalı bir tuzak hazırlığı olarak algılaması, kazı çalışması yapan sivil kimselerin hayatlarına mal olabilmektedir. Bu durumun örnekleri Afganistan'da görülmüştür.

11 Cooper, *NATO Rules of Engagement* (n 3) 36.

12 ibid 32. Burada bahsi geçen emrin Türkçe tercümesi şu şekildedir: “*Düşmanın gözlerinin akını görene kadar ateş etmeyin! (don't shoot until you see the white of their eyes)*”.

13 ibid 403-413.

14 ibid 113-115.

15 ibid 119.

16 “Hasmane hareket” ve “hasmane niyet” kavramlarına ilişkin olası senaryolar için bkz ibid 114-117.

Bu nedenle yazar tarafından verilen tavsiyeler hem barış gücü personelinin hem de yerel halkın güvenliği için elzemdir.

Angajman kuralları literatüründe var olan iki klasik tartışma yazar tarafından kitap içerisinde ele alınmıştır. Birincisi, angajman kurallarının nasıl olması gerektiğine yönelik tartışmadır. Dr. Cooper'e göre angajman kuralları, askeri ve politik bileşen arasında dengenin kurulabileceği oranda esnek olmalıdır.¹⁷ Bu konuda literatürdeki hakim görüş de budur. Nitekim askeri bileşenin ağır basması durumunda sivil kayıplarda artış olurken, politik bileşeni temsil eden kimselerce alınan kısıtlayıcı tedbirler askeri personelin hayatını riske atmaktadır. Yazar bu dengenin önemine dikkat çekmekle birlikte bu dengenin sağlanıp sağlanmadığının tespiti noktasında mevcut bir testin bulunmadığını de belirtmektedir.¹⁸

İkinci tartışma konusu ise angajman kurallarının hazırlanmasından kimlerin sorumlu olduğudur. Literatürde angajman kurallarının sadece askerler tarafından hazırlanması gerektiğini savunanlar olduğu gibi, bu işin salt hukuki bir sonuç doğurmasından dolayı hukukçular tarafından hazırlanması gerektiğini ileri sürenler de mevcuttur. Dr. Cooper'in bu konudaki yaklaşımı ise bu iki farklı görüşü kapsayıcı mahiyettedir. Yazara göre angajman kuralları, içerisinde hukukçu, politikacı ve askerlerin bulunduğu bir ekip tarafından hazırlanmalıdır.¹⁹ Bu yöntemin benimsenmesi şüphesiz her üç alana ilişkin sorunların azaltılmasına fayda sağlayacağı gibi çatışma ortamında iletişimin sağlıklı bir şekilde idame ettirilmesi için de elzemdir.

Dr. Cooper, NATO Angajman Kuralları özelinde var olan sorunları da tanımlayarak çözüm önerileri getirmiştir. Bunlardan en önemlisi NATO üyesi devletlerin NATO Angajman Kurallarına çekince koymalarıdır.²⁰ Ulusal çekinceler sorunu, NATO kontrolünde devam eden askeri operasyonları olumsuz yönde etkilemektedir. ABD Daimi Angajman Kuralları Yönergesi'ni referans gösteren yazar, NATO'nun da bu tarz bir angajman kuralları kataloğuna sahip olması gerektiğini ifade etmektedir.²¹ Nitekim angajman kurallarının tarihçesi ve ilk uygulayıcısı olarak ABD örneği, sistematik bir gelişme kaydetmesinden dolayı mevcut en başarılı angajman kuralları yönergesi olarak bilinmektedir. Yazarın, NATO Angajman Kuralları'nın sorunsuz bir şekilde işlemesi için böyle bir tavsiyede bulunduğu görülmektedir. NATO Angajman Kuralları adına var olan temel sorunun çekinceler hususu olduğu dikkate alındığında, yazar daimi bir NATO angajman kuralı kataloğu ile çekinceler hususunun sorun olmaktan çıkarılabileceğini ima etmektedir. Lakin burada dikkat edilmesi gereken mesele şudur: ABD Daimi Angajman Kuralları Yönergesi, ABD devletinin bizzat kendisi tarafından

---

17 ibid 63.

18 ibid 63.

19 ibid 74.

20 ibid 48.

21 ibid 437.

hazırlanmaktadır. Diğer bir söylemle, ABD dışı bir devletin ABD Daimi Angajman Kurallarına müdahalesi söz konusu değildir. Bu nedenle, ABD Daimi Angajman Kuralları Yönergesi, uluslararası hukuk kurallarına aykırı olmaksızın ABD iç hukukuna uygun olarak hazırlanmaktadır. Diğer taraftan NATO, bağımsız devletler tarafından kurulan bir uluslararası örgüttür. Her bir NATO üyesinin kendi iç hukukuna aykırı bir duruma çekince koyma hakkı mevcuttur. Dolayısıyla ABD örneğindeki gibi daimi bir NATO Angajman Kuralları Yönergesi'nin hazırlanması ilk başta mantıklı gelse de teknik olarak pek mümkün görünmemektedir.

Sonuç olarak, angajman kuralları literatüründeki genel sorunlar kitap içerisinde didaktik bir yöntemle işlenmiştir. Bu noktada angajman kuralları ile meşru müdafanın birbirinden farklı olduğu ve bu ikisine dayanarak başlatılan silahlı kuvvet kullanımının farklı yasal dayanakları olduğu üzerinde durulmuştur. Yazar tarafından dikkat çekilen bu husus, şüphesiz angajman kurallarının anlaşılması ve uygulamasına yönelik en önemli sorun kaynağıdır. Bununla birlikte, NATO Angajman Kuralları özelinde yapılan değerlendirmeler ve tanımlar da oldukça yerindedir. Bu nedenle bu kitap, politika yapımcılar, askeri uygulayıcılar ve uluslararası hukukçular için faydalanılması gereken bir yapıttır.

Bibliyografya/Bibliography

- Cooper CG, 'Rules of Engagement Demystified: A Study of the History, Development and Use of ROEs' (2014) 53 MLLWR 1
- Cooper CG, *NATO Rules of Engagement On ROE, Self- Defence and the Use of Force during Armed Conflict* (Brill Nijhoff 2020)
- Çağlayan S, *Angajman Kuralları* (Legal Yayıncılık 2019)
- Hosang JFRB, *Rules of Engagement and the International Law of Military Operations* (OUP 2020)
- Roach JA, 'Rules of Engagement' (1983) 36 Naval War College Review 1

